

دانش محیط زیستی

از دانایی تا توانایی

تألیف:

دکتر مهدی کلاهی

استاد یار و عضو هیات علمی

دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست دانشگاه فردوسی مشهد

سرشناسه : کلاهی، مهدی،
عنوان و نام پدیدآور : دانش محیط زیستی: از دانایی تا توانایی / تالیف مهدی کلاهی.
مشخصات نشر : تهران: انتشارات تحقیقات آموزش کشاورزی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری : ۱۵۹ ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۷۲-۰۸۹-۲
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : حفاظت محیط زیست - ایران -- Environmental protection
موضوع : سیاست محیط زیست - ایران -- Environmental policy
رده بندی کنگره : ۱۳۹۸ / ۷۱ / ۵ TD
رده بندی دیویی : ۳۶۳ / ۷۰۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی : ۵۵۴۷۹۸۱

دانش محیط زیستی از دانایی تا توانایی

تألیف:	دکتر مهدی کلاهی
ناشر:	انتشارات تحقیقات آموزش کشاورزی
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۷۲-۰۸۹-۲
تیراژ:	۲۰۰ نسخه
نوبت و سال چاپ:	۱۳۹۸
ناظر فنی چاپ:	رضا غلامی
چاپ:	تحقیقات آموزش کشاورزی
قیمت:	۲۵۰۰ تومان

آدرس: تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، نبش خیابان وحید نظری، ساختمان نادر، طبقه اول واحد ۱
فروشگاه و نمایشگاه دائمی انتشارات تحقیقات آموزش کشاورزی (ناک)
تلفن: ۶۶۴۸۱۳۳-۶۶۹۶۳۱۲۷ - تلفکس: ۶۶۴۸۵۷۶۱ همراه: ۰۹۱۲۶۹۹۵۸۳۲

www.Tahghihatkeshavarzi.com

Email: Rezagholami1355@yahoo.com

حق چاپ برای انتشارات تحقیقات آموزش کشاورزی محفوظ است.

فهرست مطالب

۸	سخن نویسنده
۱۰	۱. چارچوب مفهومی و آینده کشف، پژوهش و اجتماعی کردن مسائل محیط‌زیستی
۱۰	مقدمه
۱۰	مفهوم و معرکهای اجتماعی شدن یک مسئله
۱۱	گروه‌های مؤثر در کشف، پژوهش و اجتماعی کردن مسائل محیط‌زیستی
۱۱	۱. گروه اول - پيسوف محیط‌زیست
۱۲	۲. گروه دوم - جامعه‌شناس محیط‌زیست
۱۳	۳. گروه سوم - استراتژیست محیط‌زیست
۱۳	۴. گروه چهارم - کنشگر محیط‌زیست
۱۴	نتیجه‌گیری
۱۵	۲. بسترهای ضروری برای ساختاربخشی موفق مشکلات محیط‌زیستی
۲۱	۳. ابعاد چهارگانه بازسازی سازمان‌های متولی طبیعت
۲۵	۴. جرایم محیط‌زیستی، جرایمی جنایی
۲۶	۵. بیست نکته مهمی که از طبیعت آموختیم
۳۴	۶. اصول اقتصاد سبز و لزوم توجه به رویکرد محیط‌زیستی بخش خصوصی
۳۴	مقدمه
۳۴	اصول اقتصاد سبز و مشاغل سبز
۳۵	سرمایه‌های ایران و وضع محیط‌زیست
۳۸	نتیجه‌گیری
۳۹	منابع
۴۰	۷. جایگاه نگرش جامعه‌شناسی محیط‌زیست در ایران
۴۲	۸. جامعه‌شناسی حفاظت از مناطق حفاظت‌شده
۴۲	مقدمه و مرور پیشینه‌ها
۴۳	مناطق حفاظت‌شده در ایران
۴۴	اهمیت مناطق حفاظت‌شده
۴۶	بحث و نتیجه‌گیری
۴۷	منابع
۴۹	۹. ارزش‌های حیات وحش و نقش آن در زندگی انسان
۵۰	۱. ارزش حیات وحش از نظر بوم‌شناسی و زیست‌شناسی (اکولوژیکی و بیولوژیکی)

۲. ارزش حیات‌وحش از نظر اقتصادی ۵۱
۳. ارزش حیات‌وحش از نظر تفریحی، تفریحی و زیبایی‌شناختی ۵۲
۴. ارزش‌های حیات‌وحش از نظر علمی، فلسفی، آموزشی و پژوهشی ۵۳
۵. ارزش حیات‌وحش از نظر اجتماعی و فرهنگی ۵۳
۶. ارزش حیات‌وحش از نظر تأمین فرآورده‌های غذایی ۵۳
۷. ارزش حیات‌وحش از نظر شاخص سلامت محیط‌زیست ۵۴
۸. ارزش حیات‌وحش از نظر اخلاقی ۵۴
- منابع ۵۵
- عکس‌ها ۵۶
۱۰. نقش و اهمیت فضای سبز در زندگی انسان‌ها ۵۷
۱۱. منابع طبیعی و جمعیت ۵۸
۱۲. نگرانی‌های اجتماعی - محیط‌زیستی ۶۰
۱۳. چگونه جامعه را به محیط‌زیست‌ساز کنیم؟ ۶۱
۱۴. مشوق‌هایی برای حفاظت و تنوع‌زیستی: سهیم کردن مردم در امر حفاظت ۶۳
۱۵. سرمایه اجتماعی برای زیست محیطی ۶۵
۱۶. مهاجرت محیط‌زیستی نتیجه ردگام‌های انسان‌ها ۶۸
۱۷. شکاف متابولیک ۷۰
۱۸. نقش بازنشستگان در بهبود محیط‌زیست ۷۲
۱۹. «جنگل کاسپ»، نه «جنگل خزری» ۷۳
۲۰. مرگ جنگل‌بان/محیط‌بان! ۷۶
۲۱. الگویی برای معاونت‌های سازمان‌های متولی طبیعت ۷۸
۲۲. دستورالعمل‌های محیط‌زیستی برای افراد و شرکت‌های سبز ۸۰
- دستورالعمل مصرف بهینه کاغذ ۸۰
- دستورالعمل مصرف بهینه آب ۸۱
- دستورالعمل مصرف بهینه انرژی ۸۱
- دستورالعمل بهبود کیفیت هوای داخل ساختمان‌ها ۸۲
- دستورالعمل خرید کردن ۸۲
۲۳. بحران مدیریت آب و مؤلفه‌های حکمرانی پایدار آب ۸۳
۲۴. وضعیت منابع آب و مروری بر برخی از راهکارها ۹۰
۲۵. مقابله با کم‌آبی با کاهش مصرف گوشت ۹۵
۲۶. مصرف‌گرا نباشیم ۹۸
۲۷. ماشین دودی و کشتی نجات ایران ۱۰۰
۲۸. تیرت را زمین بگذار؛ به جنگل‌ها فرصت تنفس دهیم ۱۰۲

۲۹. زمانی برای تنفس جنگل‌ها..... ۱۰۷
۳۰. مناطق حفاظت‌شده شهری سالم، مردم سالم..... ۱۰۹
۳۱. به نام مشارکت، به کام مشارکت..... ۱۱۲
۳۲. آیا واقعاً دولت به فکر «مشارکت» است؟..... ۱۱۵
۳۳. اکوتوریسم در مناطق حفاظت‌شده، آری یا خیر؟..... ۱۱۷
۳۴. نیاز به تأسیس وزارتی برای طبیعت..... ۱۱۹
۳۵. چالشی‌ترین مسئله مدیریت منابع طبیعی، محیط‌زیست و آب در ایران..... ۱۲۲
۳۶. نحوه ارتباط بین علم و سیاست در بخش منابع طبیعی، محیط‌زیست و آب..... ۱۲۵
۳۷. مفهوم سه‌فازی - اجتماعی بحران آلودگی هوا..... ۱۲۹
۳۸. آیا آلودگی هوا ناشی از فقر فرهنگی است؟..... ۱۳۲
۳۹. آیا پرومته‌ای عمال می‌کنند..... ۱۳۴
۴۰. واگذاری واگذاری انشوده و تعیین سامدها و موضع‌گیری‌ها..... ۱۳۵
۴۱. نه به انتقال آب: انتقال از دریای کادپ به نه..... ۱۴۰
۴۲. ویژگی بارز شهروند منتقد..... ۱۴۲
۴۳. پارک ملی بوجاق در خطر است..... ۱۴۴
۴۴. سیر تکاملی رویکرد بشر در مقابله با خطرات محیط‌زیستی..... ۱۴۶
۴۵. اصطلاحات اصلی مشارکت..... ۱۴۸
۴۶. لزوم واگذاری فعالیت‌های خدماتی وزارت جهاد کشاورزی با غیر..... ۱۵۰
۴۷. چرا باید فلسفه محیط‌زیست بدانیم؟..... ۱۵۳

سخن نویسنده

از نوشتن می‌ترسم زیرا نوشتن یعنی مسئولیت و تعهد. ولی از نوشتن بیشتر می‌ترسم زیرا نوشتن یعنی نبودن و به حساب نیامدن! پس اگر می‌خواهیم جامعه‌ای روبه‌جلو داشته باشیم، باید بنویسیم، باید با هم صحبت کنیم حتی براساس رشتارها. نیاز به یک نوع یادگیری اجتماعی داریم، از یکدیگر. اگر بنویسیم یا صحبت نکنیم، چگونه از چگونگی اندیدن ها بجز آگاه شویم؟ برای رویارویی با چالش‌های اجتماعی-محیط‌زیستی روز کشور و جهان، نیاز به بررسی داریم. پس مجبوریم دانسته‌هایمان را به اشتراک بگذاریم. زیرا کیفیت فکر اجتماعی، کیفیت زندگی اجتماعی را رقم می‌زند. باور داریم که منشأ اشتباهات، ندانستن نیست، بلکه توهم ندانستن و دانستن‌های دروغین است.

این کتاب، مجموعه‌ای از دلنوشته‌های علمی-درعین حال ساده از دانسته‌های امروزی‌ام است. سعی شده برای هر عنوان، خلاصه وضعیت و سپس راهکارها ارائه شود. معتقدم خواندن، آن افقی از چستی برخی از مسائل اجتماعی-محیط‌زیستی جامعه را به نمایش می‌گذارد که باعث همگرایی دانشی می‌شود؛ زیرا ایمان دارم به تعداد آدم‌های روی زمین، راه برای نجات محیط‌زیست وجود دارد، که برای رسیدن به آن، باید «سبز زندگی کنیم» و سبز زندگی کردن از ذهن‌ها شروع می‌شود، سپس رفتارها را رویکردها می‌انجامد!

نگاه هم‌پست، سیستمی و یکپارچه به ما می‌آموزد که اگر می‌خواهیم مرز جرم و جنایت در تهران یا مشهد کم شود، باید اجازه دهیم تا زنبورهای عسل به سیستان و بلوچستان بگنجند. رای درک این ارتباط، در مورد «اثر پروانه‌ای» جستجو کنیم. به هر حال، این نکته گوشزد می‌کند که سرمایه‌گذاری در حفاظت از طبیعت، یک نوع سرمایه‌گذاری در مردم و جامعه است.

می‌دانیم که تاریخ تکرار می‌شود، وقتی ما تکرار می‌شویم. گفته می‌شود که جامعه کنونی محیط‌زیستی شده است و همه می‌خواهند دیگران را محیط‌زیستی کنند! درینا که اندک افرادی، به توصیه‌های محیط‌زیستی خودشان، عمل می‌کنند.

ما از هم دور افتاده‌ایم! و آنچه در حرف است با عمل کیلومترها فاصله دارد. اگر سیاست اجتماعی محیط‌زیست‌مان را تقویت و جهانی می‌کردیم، همه می‌توانستیم بر مشکلات اجتماعی-محیط‌زیستی پیروز شویم و اثرات تغییرات اقلیم را کاهش دهیم. ولی آنچه گویاست و طبق «فرضیه گایا» لاولاک، نظریه

«بوم‌شناسی تخریب» فاستر، و عصر «وای بر من» مک‌کین، این مسیر به‌سختی برگشت‌پذیر است. زیرا در عمل، اقتصاد برهنه و کنترل‌ناپذیر سرمایه‌داری، استراتژی زمین سوخته را به بشریت تحمیل می‌کند. حتی کنفرانس تغییرات اقلیم پاریس هم ثابت کرد که باید جای مردان سیاست، بنشانیم درخت! بله تاوان چنین هجمة وسیع تخریب، چپاول و خودکامگی انسان‌ها را همه ملل، چه توسعه‌یافته و چه درحال‌توسعه، پرداخت می‌کنند و شدت خواهد یافت. بله ما دیر شروع کردیم و بسیار تبه‌لانه، و از یکدیگر به‌شدت دور افتادیم! این چنین است که گرداب بی‌عدالتی و افیون حماقت، و ویروس آدمی را به‌اندازه‌ای گستاخ، ولی حقیر کرده است که با چشمانی نزدیک‌بین و در عین صغارت، در منجلاب خودخواهی و یا سکوت ظالمانه خویش خواسته موطه‌ور شده است. چنین ویروسی بزرگترین تهدید امروزی زمین است!

در دوران کودکی، بعد اتمام درس، به بیرون می‌رفتیم و با بچه‌های محله، بازی می‌کردیم. این حس بازی، به ما اصول کارهای گوناگونی، تفکر گروهی، مشارکت و... را می‌آموزاند. ولی اکنون، کودکان در زندان‌هایی جدا از هم، به‌نام آیارمان، می‌بوس‌اند. آیا نمی‌توان برای نسل آینده، تمهیداتی در نظر گرفت؟ به‌هرحال، معتقدم اگر بخواهیم با چالش‌های محلی‌زیستی، گرمایش جهانی، خشکسالی، و حتی چالش‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، و... امروزی روبرو شویم و این چالش‌ها را به فرصت تبدیل کنیم، باید ابتدا به دو رویکرد زیر، گرایش فکری و عملی داشته باشیم:

۱. حکمرانی مشارکتی - تطبیقی بر اساس مبنای - وضه‌ای آبخیز
۲. فعالیت‌های توسعه طبیعت (درختکاری، آبخیزداری، آبخوانداری، جنگلداری، مرتعداری، باغداری، و...) حتی در داخل شهرها

این کتاب با ترسیم برخی مسائل و همچنین واندای درخت‌گری و گویاسازی برخی از مشکلات محیط‌زیستی کشور، افقی برای هم‌اندیشی و درک مشترک از مسائل روز رمی‌نماید که امیدوارم به همگرایی علمی و عملی ختم شود. شاید این کتاب مقدمه‌ای شود بر اینکه دریای بی‌کای‌ها، م‌اتع، بیابان‌ها، آبخیزها، چشم‌اندازها، تالاب‌ها، رودخانه‌ها، دریاها و محیط‌زیست، منابع نبوده، بلکه ریستگا هستند و چه زیبا سهراب سپهری سرود:

به‌تماشا سوگند

و به آغاز کلام...

آفتابی لب درگاه شماست

که اگر در بگشایید، به رفتار شما می‌تابد!

با سپاس از همراهی‌تان

مهدی کلاهی

MahdiKolahi@ferdowsi.um.ac.ir
mKolahi8@gmail.com